

3. Шуляр В. І. Сучасний урок літератури : технологічні моделі : [навчальний посібник] / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 136 с.

* співавтор – здобувач Н. А. Яценко, Перша українська гімназія ім. Миколи Аркаса, м. Миколаїв.

3.4. ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

Своєрідним еталоном сучасної літературної освіти стає урок з використанням нових інформаційних технологій. Створення єдиного теоретичного поля полегшує роботу вчителів-практиків, дозволяє осмислити нові поняття в логічних взаємозв'язках. На жаль, на часі залишається проблема усвідомлення різниці між тлумаченнями: «інформаційні технології», «нові інформаційні технології», «інформаційно-комунікаційні технології». Необхідність розрізняти поняття зумовлене накопиченням наукових відомостей, формуванням цілісної теоретичної бази під час організації навчальної роботи з літератури, змінами методів і форм навчання. Зауважимо, що, по-перше, до технологій навчання належать і неінформаційні, наприклад, інтерактивні, а по-друге, інформаційні технології містять у собі багато того, що не буде предметом вивчення у школі. Вживання слова «нові» у словосполученні «інформаційні технології» підкреслюють новаторський характер останніх.

Прикро констатувати, що хаос у розумінні грамем у залежності від того, який зміст ми вкладаємо в певні поняття, породжує плутанину й у їх використанні, тому перебіг освітніх процесів, аналіз наукової педагогічної літератури дозволяють сформулювати мету нашого дослідження – формування інформаційної культури словесника на основі засвоєння понятійно-термінологічного апарату в області інформаційних технологій у системі літературної освіти.

Завдання вбачаємо в:

- розв'язанні протиріч між визначеннями «інформаційні технології», «нові інформаційні технології»;
- тлумаченні вищезазначених понять;
- поданні власної точки зору на окреслену проблему.

Підґрунтям дослідження нових інформаційних технологій (НІТ) є праці вітчизняних і зарубіжних науковців: Н. Апатової, Г. Баврина, В. Глушкова, Ю. Дорошенка, М. Жалдака, Ю. Жука, Г. Ісаєвої, О. Ісаєвої,

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

В. Мадзігона, О. Пехоти, Є. Полат, І. Роберт, О. Семенов, А. Уліщенко, В. Уліщенко, В. Шолоховича.

Нові інформаційні технології є рушійною силою інформатизації освіти, яка знаходить своє відображення в чисельних дослідженнях.

Метою інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів Л. Калініна окреслює як підготовку учнівської молоді до повноцінної плідної життєдіяльності в інформаційному суспільстві, підвищення якості, доступності, та ефективності освіти, задоволення інформаційних, освітніх і телекомунікаційних потреб [4, с. 3].

О. Матвієнко подає чітку визначену тенденцію в пріоритетах розвитку складових інформатизації – спочатку комп'ютеризація, під якою розуміють удосконалення засобів пошуку і оброблення інформації й насичення всіх сфер соціальної практики комп'ютерами, а вже потім – інтелектуалізація – розвиток знань і здібностей людей до сприйняття і створення інформаційних повідомлень [8, с. 107].

На жаль, не можемо погодитися з даною думкою, адже інформатизація суспільства здебільшого випереджає можливості людини в роботі з інформаційними джерелами.

В. Шолохович, спираючись на концепцію інформатизації суспільства, розмежовує три напрями зміни змісту навчання. Перший пов'язує із становленням навчальних дисциплін, що забезпечують підготовку учнів у галузі інформатики; другий – з активним використанням комп'ютерів і комп'ютерних комунікацій, застосування яких стає нормою в усіх галузях людської діяльності. Цей процес приносить із собою зміну предметного змісту всіх навчальних дисциплін на всіх рівнях освіти. Третій напрям – із впливом інформатизації на мету навчання [16, с. 6].

Науковець звертає увагу на синонімічність виразів, що тісно пов'язані з поняттям «нові інформаційні технології навчання», такі як: «сучасні інформаційні технології навчання», «НІТ освіти», «технології комп'ютерного навчання», «ЕКСЗТН – електронно-комунікативні системи, засоби і технології навчання».

На важливість правильного визначення поняття вказував В. Красевський: «Чіткість і однозначність термінології – необхідна вимога наукової методології, і для науки зовсім не байдуже, які слова вживаються, з якого понятійного середовища їх вилучено» [5, с. 43].

Термін «інформаційні технології» уперше ввів В. Глушков, який запропонував таке визначення: «ІТ – процеси, що пов'язані з переробкою інформації». Не порушуючи загальності цього визначення, Н. Апатова конкретизувала його наступним чином: «Інформаційна технологія – це сукупність засобів і методів, за допомогою яких здійснюється процес переробки інформації» [2, с. 14].

Через призму поглядів О. Богатирьова, А. Коптелова, Г. Некрасової під ІТ мають на увазі сучасні види інформаційного обслуговування різних сфер людської діяльності, що організовані на базі комп'ютерної техніки і засобів зв'язку [2, с. 14].

На думку О. Тебієвої, під інформаційними технологіями слід розуміти процес підготовки і передачі інформації тому, хто отримує освіту, засобом здійснення якого є комп'ютерна техніка і програмові продукти [13, с. 23].

Понятійно-термінологічний апарат в області інформаційних технологій остаточно ще не склався, і тому універсального визначення ще не існує, але значні кроки в цьому напрямку зроблено В. Шолоховичем, який окреслює НІТ, посилаючись на науковців:

- технологія машинної обробки, передачі, поширення інформації, створення обчислювальних і програмових засобів інформатики; методологія і технологія навчально-виховного процесу з використанням найновіших засобів навчання і в першу чергу ЕОМ (В. Извозчиков);

- сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі й подання інформації, що розширює знання людей і розвиває їхні можливості щодо керування технічними і соціальними процесами (М. Жалдак);

- інформаційна технологія на базі персональних комп'ютерів, комп'ютерних мереж і засобів зв'язку, для яких характерними є наявність «дружнього» середовища роботи користувача (Н. Макарова) [16, с. 7].

Більш змістовним із трьох визначень, на нашу думку, є поняття, запропоноване М. Жалдаком, бо вказує не лише на спосіб здобуття інформації, а враховує особистісний фактор.

Сам автор визначає інформаційні технології з точки зору змісту як галузь дидактики, що займається вивченням планомірного і свідомо організованого процесу навчання і засвоєння знань, у якому знаходять застосування засоби інформатизації освіти.

Поняття «інформаційні технології» О. Семенов сприймає через тлумачення учених [11, с. 285]:

- це отримання, опрацювання, зберігання і передавання графічної, текстової, цифрової, аудіо- і відеоінформації на основі мікроелектронних засобів обчислювальної техніки і зв'язку (Кліх F.);

- сукупність систематичних і масових способів створення, накопичення, опрацювання, зберігання, передавання і розподілу інформації (даних і знань) за допомогою засобів обчислювальної техніки і зв'язку, а також способів їх з'єднання і раціонального поєднання з немашинними процесами опрацювання інформації (А. Матюшкін, М. Аверина, Г. Чистякова);

- технології опрацювання інформації і розв'язування задач за допомогою комп'ютера та телекомунікаційних засобів, які спираються на досягнення штучного інтелекту (Тлумачний словник з штучного інтелекту);

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

– процес, що забезпечує збирання, накопичення, опрацювання, аналіз і постачання інформації споживачеві (Н. Макарова).

З існуючих визначень інформаційних технологій О. Семенов за основу приймає вищеокреслене М. Жалдаком. Н. Нестерова пропонує в основу тлумачення НІТ покласти ознаки характеру праці педагога, що різняться нині еволюцією в напрямку автоматизованої діяльності [2, с. 25]. В. Химинець вбачає під новими інформаційними технологіями методологію і технологію навчально-виховного процесу з використанням новітніх електронних засобів навчання й, у першу чергу, ЕОМ [15, с. 263]. За О. Пехотою, НІТ – це сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі й подання інформації за допомогою комп'ютерів і комп'ютерних комунікацій [10, с. 169]. Суголосними є дослідження В. Молочкова і Дж. Веллінгтона, які розуміють «ІТ» як системи, зібрані для виробництва, передачі, відбору, трансформації і використання інформації у вигляді звуку, тексту, графічного зображення і цифрової інформації. В основі поданих систем використовуються комп'ютерні і телекомунікаційні технології, що базуються на мікроелектроніці, які, у свою чергу, можуть використовуватись разом з іншими видами технологій для підсилення кінцевого ефекту [9, с. 20].

Не раз можна помітити поєднання слів «інформаційні» з «телекомунікаційними», що передбачають (за В. Химинець) «технологію передачі й одержання інформації за допомогою глобальних комп'ютерних мереж». Варто усвідомити, що нові інформаційні технології надають можливість учителю для досягнення дидактичної мети застосовувати як окремі види навчальної роботи, так і будь-який їхній набір, тобто спроектувати навчальне середовище.

Часто під інформаційними технологіями розуміють такі, які обов'язково пов'язані з комп'ютерною технікою, хоча П. Лернер зауважує, що правильніше було б розуміти під ними все те, що стало альтернативою традиційним вербальним засобам передання інформації або у монолозі вчителя, або через текст підручника [7, с. 210].

Т. Голубева, С. Рєпіна звертають увагу на те, що недостатньо оволодіти інформаційною технологією. Необхідно виокремити і найбільш ефективно використати ті її можливості, які можуть у певній мірі забезпечити розв'язання конкретно поставлених задач [3, с. 2].

Г. Баврин характеризує ІТ як сукупність засобів і методів обробки даних, що забезпечують цілеспрямоване створення, передачу, збереження і відображення продукту (даних, ідей, знань) з найменшими витратами і у відповідності із закономірностями того соціального середовища, де

розвивається ця технологія. Сучасні інформаційні технології базуються на комп'ютерах, основні можливості яких зводяться до наступних:

– трансдьюсерні – здатність до прийому і видання інформації у різних формах;

– комбінаторні – можливість запам'ятовувати, зберігати і структурувати великі обсяги інформації;

– обчислювальні;

– графічні – представлення результатів у чіткій формі (текстовій, звуковій, у вигляді малюнків);

– моделюючі – побудова моделей реальних об'єктів та явищ [1, с. 123].

Основні тенденції нових інформаційних технологій (НІТ), на нашу думку, характеризуються наступними особливостями: наявність великої кількості баз даних, що містять інформацію практично за всіма видами людської діяльності, функціонування ряду технологій, які забезпечують доступ до цієї інформації за допомогою різних систем зв'язку; розширення функціональних можливостей інформаційних систем на основі мультимедіа.

В. Кремень переконаний з приводу того, що НІТ визначають розвиток особистості як основний критерій прогресу будь-якого суспільства і як ніколи раніше, роблять індивідуальний розвиток людини головним і основним важелем подальшого прогресу і людства в цілому [6, с. 4].

Науковець висловлює міркування, що без сучасної, оновленої освіти, яка б, окрім іншого використовувала інформаційно-комунікаційні технології, Україна не матиме майбутнього, бо там, де йдеться не про демонстрацію знань, а їх застосування для аналізу нетрадиційних ситуацій, наші діти мають гірші показники.

Отже, метою впровадження НІТ є підготовка школярів до повноцінної життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства, передачі знань молоді, засобом здійснення якої є комп'ютерна техніка і програмові продукти. Окрім того, рівноцінний доступ до знань забезпечує можливість підвищувати рівень читацької діяльності, використовувати творчий потенціал, набувати якісно новий рівень літературної освіти, стати кожному читачу активним учасником навчального процесу.

Т. Сергєєва висуває гіпотезу: «нові інформаційні технології здійснять принципово (бажаний) вплив на процес навчання у тому випадку, якщо вони будуть включені до нової моделі навчання, а їхні засоби – реалізовуватимуть свої специфічні функції» (інформаційну, моделювання і конструювання), а застосування НІТ у традиційній моделі навчання лише посилить її негативні сторони [12, с. 4].

Не можна не погодитись з авторкою, адже застосування НІТ у традиційній моделі навчання якісно не змінить спосіб здобуття знань, не сприятиме стійкому інтересу до літератури, потребі у самонавчанні,

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

розвиткові компетенцій і творчих здібностей учнів-читачів. Уважаємо, що успіхи в літературній сфері напряду пов'язані з ефективним використанням досягнень інформатики. Для підвищення ефективності навчання важливим є не стільки характер використовуваних засобів, скільки спосіб їх застосування.

Самоцінність знань змінюється, тому отримання їх для людини стає обов'язковою умовою протягом усього життя. Незважаючи на те, що інформація стає більш доступнішою, необхідно формувати вміння у юнаків і дівчат самостійно оволодівати знаннями, критично сприймати отримані відомості та використовувати їх. ІТ не тільки не відволікають увагу від вивчення літератури, а й сприяють поданню інформації більш доступно, індивідуально спрямовано.

Підтвердженням нашої думки є роздуми А. Уліщенко, В. Уліщенко. «Головним завданням сучасної освіти стає не стільки «оволодіння сумою знань», скільки розвиток творчого, самостійного мислення школярів, формування вмінь і навичок самостійного пошуку, аналізу і оцінці інформації. Для вирішення такого завдання недостатньо тільки підручника, хрестоматії, традиційної діяльності вчителя, пов'язаної з керуванням процесом навчання» [14, с. 7].

Зрозуміло, що впровадження НІТ має не стільки теоретичне значення, скільки прагматичне, оскільки в умовах глобалізації воно стосується перспектив, що пов'язані з так званими «високими технологіями». Уміння користуватись інформаційними технологіями – важлива частина життєвих компетенцій. Школа не може бути осторонь наукового прогресу. Юний читач якомога раніше повинен одержати уявлення про найсучасніші наукові досягнення, інноваційні структури, готуватися до діяльності в суспільстві.

Отже, процес учіння, осмислення літературних творів, їх інтерпретація відбувається через складну систему накопичення інформації завдяки взаємодії із зовнішнім світом засобами ІТ, а також співпраці школярів і вчителів літератури. НІТ самі по собі не навчають дітей новому мисленню, за умови, якщо не будуть уведені в загальний контекст навчання, ці технології можуть виступати лише каталізатором, який буде сприяти зміні в освітній ланці.

Узагальнення всіх відомих тлумачень змістового наповнення «нові інформаційні технології» дозволяє нам розуміти під НІТ сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі й подання інформації на базі мікропроцесорної техніки, що дозволяє розширити кругозір людей, збільшує їхні можливості в області регулювання технічних і соціальних процесів, змінює зміст, організацію різних видів діяльності, які призводять до інтелектуалізації і розвитку

особистості. НІТ у навчанні є умовою повноцінної педагогічної взаємодії суб'єктів і проєктуються на основі відкриття нових можливостей, системного підходу. Не лише предметні знання, а й знання в області інформаційних технологій стають визначним фактором у навчанні підростаючого покоління, підвищенні престижу освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баврин Г. И. Информационные модели систем организации учебно-воспитательного процесса / Г. И. Баврин // Информатика и образование. – 2003. – № 12. – С. 123–125.
2. Богатырёв А. И. Современные информационные технологии / А. И. Богатырев, А. В. Коптелов, Г. Н. Некрасова // Школа и производство. – 2001. – № 1. – С. 14–19.
3. Голубева Т. И. Применение информационных технологий в обучении иностранному языку : [учебное пособие] / Т. И. Голубева, С. О. Репина. – Оренбург : ОГХ, 2004. – 167 с.
4. Калініна Л. Це багатозначне – раціо / Л. Калініна // Освіта. – 2003. – № 34. – С. 3.
5. Краевский В. В. Методология педагогического исследования : [пособие для педагога исследователя]. – Самара : Изд-во СамГПИ, 1994. – С. 43.
6. Кремень В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства / В. Кремень // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2006. – № 6. – С. 4–8.
7. Лернер П. С. Информатизация продуктивного образования старших школьников / П. С. Лернер // Школьные технологии : [научно-практический журнал школьного технолога]. – М. : Издательство и типография «Красная звезда», 2002. – № 4. – С. 207–215.
8. Матвієнко О. В. Освіта в інформаційному суспільстві : суперечності, тенденції, теоретико-методологічні засади розвитку / О. В. Матвієнко // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 2. – С. 106–112.
9. Молочков В. П. Современные информационные технологии в образовании: основные определения / В. П. Молочков // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2003. – № 2. – С. 19–23.
10. Освітні технології : [навч.-метод. посіб.] / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любирська та ін. ; [за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К. : АСК., 2001. – 256 с.
11. Семенов О. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : [монографія] / Олена Миколаївна Семенов. – Суми : ВВП «Марія-1» ТОВ, 2005. – 404 с.
12. Сергеева Т. Новые информационные технологии и содержание обучения / Т. Сергеева // Информатика и образование. – 1991. – № 1. – С. 3–10.